

หลักการและเหตุผล

สะตอเป็นพืชผักพื้นเมืองยังชีพที่สำคัญชนิดหนึ่งในแถบเอเชียอาคเนย์ (Roshetko and Evans, 1977 ; Jensen, 1999) และในประเทศไทยสะตอเปรียบเป็นเอกลักษณ์ของชาวภาคใต้ เพราะนิยมบริโภคและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมอย่างแนบแน่น ในฤดูที่ผลผลิตมีน้อยซื้อขายกันราคาแพง ทวีศักดิ์ (2530) กล่าวว่าสะตอสามารถปลูกเป็นพืชยืนต้นแซมสวนได้ แต่ปัจจุบันการพบเห็นต้นสะตอในพื้นที่เพาะปลูกจำกัดลง เพราะถูกคุกคามโดยระบบการผลิตแบบเชิงเดี่ยวของพืชเศรษฐกิจชนิดต่างๆ แต่สะตอก็ยังเป็นพืชยังชีพที่สำคัญของคนใต้อยู่ดังเดิม ผลผลิตจากสะตอที่มีขายอยู่ตามท้องตลาดนั้นส่วนใหญ่เก็บมาจากป่าตามฤดูกาล จึงควรศึกษาทำความเข้าใจพืชชนิดนี้ให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลชักนำไปสู่ระบบและรูปแบบการเพาะปลูก การเพิ่มผลผลิตและการสร้างมูลค่าเพิ่ม เพราะปัจจุบันสะตอมิใช่จะเป็นพืชยังชีพประจำถิ่นเฉพาะชาวภาคใต้ แต่ประชาชนทั่วไปก็รู้จักบริโภคและสามารถปรุงแต่งประยุกต์ประกอบอาหารได้หลากหลายรูปแบบ หรือนิยมซื้อหาเป็นของฝากจากภาคใต้ ซึ่งบางฤดูกาลที่ผลผลิตมีน้อยก็จะซื้อหากันในราคาแพง นอกจากนั้นตลาดต่างประเทศก็มีความต้องการมากขึ้นเป็นลำดับด้วยเช่นกัน จึงเชื่อว่าโครงการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อเกษตรกรและผู้บริโภคหรืออาจพัฒนาเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ของภาคใต้ในอนาคต

การศึกษานี้สนองพระราชดำริเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช ดังเช่น ปัจจุบันได้มีการผลักดันสู่ท้องถิ่นและโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อต้องการปลูกจิตสำนึกให้มีความรู้สึกรัก และหวงแหนแหล่งพันธุกรรมพืชท้องถิ่น ผลักดันให้มีความภูมิใจในเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ร่วมสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เน้นการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคม โดยประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เสริมสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานรากโดยใช้ความหลากหลายทางชีวภาพเป็นทุนทางสังคม เป็นต้น ส่วนในต่างประเทศตัวอย่างเช่น FAO ก็สนับสนุนการอนุรักษ์ความหลากหลายภายใต้ระบบวนเกษตร เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนและความเสื่อมโทรมของที่ทำกิน (Young, 1989) ภายใต้เหตุผลว่าที่ได้มีความหลากหลายชีวภาพมากจะทำให้มีความมั่นคงในหลายๆ ด้านเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะลดความเสี่ยงต่อการอดอยากอาหาร และจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในระดับรากหญ้าดีขึ้น กล่าวโดยสรุปสามารถช่วยแก้ไขปัญหาสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นต้น (นิวัต, 2541)

จากการตรวจสอบเอกสารพบว่า นักวิชาการที่เกี่ยวข้องและผู้รู้ มักจะให้ข้อเสนอแนะหรือรายงาน ว่า สะตอสามารถเจริญเติบโตได้ดีแม้ว่าจะอยู่ร่วมกับพืชชนิดอื่นๆ ภายในพื้นที่เพาะปลูกเดียวกัน (มธุญ, 2531; สุริย์ และอนันต์, 2540; จารุ, 2541; กัญจน, 2542) ซึ่งข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเหล่านี้สอดคล้องเป็นไปตามวิธีการจัดสร้างพื้นที่เพาะปลูกตามระบบวนเกษตร ซึ่งการสนับสนุนให้จัดทำระบบวนเกษตรขึ้นนั้นก็ด้วยวัตถุประสงค์ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เพื่อช่วยแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ช่วยแก้ปัญหาความยากจน ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนไม้ใช้สอย ช่วยแก้ปัญหาการขาด

แคลนไม้เชื้อเพลิง ช่วยอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งเพื่อช่วยเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพในระบบนิเวศเกษตร (ICRAF, 1991 ; สอาด, 2529) การศึกษาเพื่อพัฒนาการปลูกสะตอเป็นพืชร่วมในระบบวนเกษตรตามโครงการวิจัยนี้จึงเกิดประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม